

Nature in Sezai Karakoç's Envisaged Civilization

Ensar Kesebir*

Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye.

Abstract

This article analyzes the Sezai Karakoç's concept of nature through his poems and prose works. The messages that Karakoç, who has an Islamic awareness, gives through nature are a prescription to humanity which has lost its inspiration and has abusing nature. The poet whose poems contain verses from the Quran and prophet parables mentions about the natural elements such as sea, lake, sky, mountain and etc. When he tells his envisaged civilization. He wants to envision a civilization by these elements. The poet who has the aim of forming a "Diriliş" inspiration even entitles his books by using terms related to nature; Monna Rosa (First Spring Rainfall), Şahdamar (The Second Shower; Fire Shower), Körfez (The Third Shower; Lake Shower). Karakoç also forge links between the emergence of civilizations and nature particularly in Greek (Hellenic), Rome, and Egyptian civilizations besides the concept of nature in Islam. The article examines the modernized, urbanized people's concept of nature and their damage to nature within the framework of Karakoç's sense of tradition. As a result, this article aims to analyze the human-nature relationship ecocritically, and discuss the environmental problems referring to religion, human and nature.

Key words: Sezai Karakoç, nature, Islam civilization, Ecocriticism

Sezai Karakoç'un Medeniyet Tasavvurunda Tabiat

Özet

Bu çalışmada, Sezai Karakoç'un tabiata yüklediği anlam, onun şiirlerinden ve nesir yazılarından hareketle tahlil edilecektir. İslâmî duyarlılığa sahip Karakoç'un tabiat üzerinden verdiği mesajlar aslında günümüzde "ilhamını" kaybeden, tabiatı hor ve müsrifçe kullanan insanlığa bir reçete mahiyetindedir. Ayetleri, peygamber kıssalarını şiirlerine konu edinen şair, hayalini kurduğu medeniyeti anlatırken deniz, göl, yağmur, gökyüzü, dağ vb. tabiat öğelerinden söz eder. Bu öğeler vasıtasıyla bir medeniyet tasavvur etmek ister. "Diriliş" ilhamını oluşturmak gayesinde olan şairin kitaplarına verdiği isimler dahi tabiat ile ilgilidir: Monna Rosa (Birinci: Bahar Sağnağı), Şahdamar (İkinci Sağnak: Ateş Sağnağı), Körfez (Üçüncü Sağnak: Göl Sağnağı) vb. Ayrıca Karakoç, İslâm medeniyetindeki tabiat anlayışının yanı sıra eserlerinde başta Yunan, Roma ve Mısır medeniyeti olmak üzere medeniyetlerin doğuşu ile tabiat arasında bağ kurar. Makalede, modern zamanlarda insanın tabiata verdiği zarar ve "modernleşen" kentli insanın tabiat algısı Karakoç'un "gelenek" anlayışı çerçevesinde irdelenmektedir. Neticede çalışma, ekoeleştirel bir yaklaşımla insan-tabiat etkileşimini incelemek; din, insan ve tabiat üçgeninde çevre sorunlarına edebiyat penceresinden bakmayı amaç edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Tabiat, İslâm Medeniyeti, Ekoeleştiri.

*Corresponding author: Yard. Doç Dr, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye. E-mail address: kesebirensar@gmail.com.

“Tohumu ağaç haline getiren, ağaca çiçek açtırtan, çiçeği meyveye durduran selam”
(Karakoç, 2014: 74)

Ekoeleştiri Nedir?

Çevreci eleştiri veya ekoeleştiri olarak adlandırılan yaklaşım, ülkemizde yeni yeni gündeme alınmaktadır. Batı’da ortaya çıkan bu yaklaşımın duayenlerinden sayılan Cheryll Glotfelty, *The Ecocriticism Reader* adlı çalışmasının giriş bölümünde ekoeleştiriye şöyle tanımlar: “*Ekoeleştiri nedir? En basit tanımıyla, edebiyatla fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Tıpkı feminist eleştirinin dili ve edebiyatı cinsiyet bilincine sahip bir bakış açısıyla incelemesi veya Marksist eleştirinin metin okumalarına üretim tarzlarına ve ekonomik sınıflara dayalı bir bilinç katması gibi, ekoeleştiri de edebiyat çalışmalarına yeryüzü merkezli bir yaklaşım getirir*” (Glotfelty, 1996: xix). Glotfelty’nin yanı sıra *Writing the Enviroment* adlı çalışmasıyla Richard Kerridge de ekoeleştiriye açıklar: “*Ekoeleştiri, pek çok kültürel alanda süregidiyor gibi görünen ve çoğunlukla yarı gizli kalan tartışmayı net olarak görmek için çevreye ilişkin fikir ve temsilleri ortaya çıktıkları her yerde takip eder. Hepsinden daha önemlisi, ekoeleştiri, metinleri ve fikirleri çevre krizlerine verdikleri cevapların tutarlılıkları ve faydalarına göre değerlendirmeye çalışır*” (Kerridge’den aktaran Greg Garrard, 2016: 16).

Amerikalı yazar Rachel Carson’un 1962 yılında yazdığı *Sessiz Bahar*, Glotfelty’nin bahsettiği edebiyat ile fiziksel çevre arasındaki bağın doğrudan kurulduğu ilk edebî metin olarak kabul edilir. Greg Garrard (2016: 13), *Sessiz Bahar*’da yer alan “Yarının Masalı”nda, Carson’un bir zamanlar “Amerika’nın kalbinde bütün yaşamın çevresiyle ahenk içinde görüldüğü bir” kasabanın sonraları ahengini kaybetmesini “mutlu kırsal yaşamın yerini felaket ve yıkımın” almasını tasvir ettiğini söyler. Garrard’a göre Carson’un kitabı, insanlığın doğadaki yerini sorgulamaktadır ve bu sorgulamanın kökleri İncil’e kadar gitmektedir (2016: 14). Michael Bennett’in “ecocriticism” kavramını bileşenlerine (“ecological”[ekolojik] ve “criticism”[eleştiri]) ayırarak yaptığı çözümlemeden hareket eden Sezgin Toska (2009: 30), yeni bir yazınsal eleştiri olan ecocriticism (Ekoeleştiri)’in “eleştiri kapsamında yine eleştiri” yaptığını ancak diğer yazınsal eleştirilerden farklı şekilde “artık eleştiri yaparken çevreden veya doğadan da bahsetmenin zorunluluk haline geldiğini” vurgular. Ekoeleştirel okumaya tabi tutulabilecek, eleştiri içinde eleştiri yapılırken çevreci hassasiyetleri ön plana alan edebî metinler, Türk edebiyatında da vardır. Tabiattan dolayı veya doğrudan bahseden; çevreci duyarlılığa sahip şiir yazar isimlerden biri de Sezai Karakoç’tur.

Sezai Karakoç ve Tabiat

Sezai Karakoç'un tabiat anlayışının irdelendiği bu makalede, Glotfelty'nin öncülük ettiği ekoeleştirici yaklaşımdan faydalanılmaktadır. İnsanın daha doğrusu **insanlığın tabiat içindeki konumunu irdelleyen ekoeleştirici yaklaşımın Karakoç'un şiirlerindeki yansımaları** mercek altına alınmıştır. Karakoç'un başta "Av Edebiyatı" şiiri olmak üzere tabiatın tahrip edilmemesi, hayvanların katledilmemesi merkezinde kaleme aldığı şiirleri vardır ve bu şiirler ekoeleştirici okumaya elverişli şiirlerdir. Fakat onun tabiatı ele alırken beslendiği kaynaklar ile başta Carson olmak üzere Batılı yazarların beslendiği kaynaklar farklılık gösterir. En basitinden Greg Garrard, Carson'un *Sessiz Bahar* adlı çalışmasını ekoeleştirici okumaya tabi tutarken insanın doğadaki yerinin sorgulanmasını "*İncil'in ilk ("Yaradılış") ve son ("Vahiy") kitaplarına kadar"*(Garrard, 2016: 14) uzatır. Sezai Karakoç'un şiirlerinde ve düşünce yazılarında görüldüğü üzere, onun tabiatı bakış açısını oluşturan temel öge, İslamî duyuştur. Tabiatı ait unsurlar ele alınırken İslamî terminolojiye atıf yapılır. Örneğin hakiki manada yaz mevsiminin İslam uygarlığı ile geleceğini vurgular. "*İslâm uygarlığı, bütün, bölünmez bir yazdır Uygarlıklar içinde. Onu, ne yapıp ettik, kışa çevirdik. Yaz tekrar onunla gelecektir. İnsan ruhunun yazı. Hatta tarihin ve tabiatın gerçek yazı, onunla gelecektir. Mevsimler, onunla anlamına, gerçek anlamına kavuşacaktır"* (Karakoç, 2014: 88). Sezai Karakoç'un sık sık tabiat ile diriliş düşüncesini birlikte değerlendirir. Tabiat ile "Diriliş Yazı" arasındaki benzerliği şöyle anlatır: "*Tabiat yazının gelişi, nasıl güneşin dünyanın bir bölümüyle yüz yüze gelmesinden doğuyorsa, Diriliş Yazı'nın da gelişi, güneş özelliğinde olan Hakikat'ın insanla yüz yüze getirilmesiyle gerçekleşecektir. Hakikat'la İnsan'ın yüz yüze gelişi ve ya getirilişi. 'Diriliş görevi' budur, hayat boyunca hakikat erleri için"* (Karakoç, 2014: 89). Karakoç'un düşünce yazılarında ve şiirlerinde sık sık vurguladığı kavram, "diriliş"tir. Onun dirilişten ne anladığı, dirilişi hangi manada kullandığı üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada onun diriliş tasavvuru, "tabiat" merkezinden yorumlanmaya çalışılmıştır. Dirilişin "hakikat"i bulunca gerçekleşeceğine inanan Karakoç, hakikati anlatırken tabiatı doğrudan veya dolaylı olarak faydalanır. Tabiat, kimi şiirlerinde ve düşünce yazılarında diriliş neslinin amentüsünü vermek için güçlü bir benzetme ögesiymiş kimi yerde doğrudan ana tema olur ve tabiatın insanlar tarafından özensiz, horca kullanılmasını eleştirir. Ekoeleştirici okuma da tam olarak burada başlar. Ekoeleştirici, metinleri çevre krizlerine verdikleri cevaplar temelinde tahlil eder. Karakoç'un kimi şiirlerinde tabiat ile birlikte hayvanların katli de düzenin bozulmasına yol açtığı için tabiatı tahrip eden başta avcılara, genel anlamda ise "insanlara" öğütler verir. Çevre düzeninin tahrip edilmesi ve hayvanların haddinden fazla avlanması hususunda öğütlerin verildiği şiirlerin başında "Av Edebiyatı" şiiri gelir:

“AV EDEBİYATI

*Ne kadar kuş varsa dağdan geçti
Kurtların en küçük kaprisleriyle yüklü
Deniz illâki deniz diyerek denizi mırıldanarak
Denizi vurmak öldürmek gibidir bir kuşu vurmak
(...)*

Yeşil Koro

*Avcılar canımın içi avcılar
Siz kuşları vurmazsınız değil mi
İşiniz vurur gibi davranmak
Ölüme yaklaştırarak yaşamayı gerektirmek
Kurtulmanın sevincini eğerek aşağıya
El etmek alkış tutmak uçuşlarına*

*Avcılar ilkin annelerinin mi sözünü dinlemezler
Bütün dayandıkları annelerinin ölümü mü
Hep çocuklar ondan mı belki
Arada bir unutmak için mi yaparlar bu işi
Neyi unutmak
Bir tilki yerine bir aslanla karşılaşa ne yapar avcı kişi*

Yeşil Koro

*Avcı tüfeğini yöneltmiş avcı vurma bu kuşu
Bu rengi bozma bu düzeni değiştirme
Bu altın tüyler kan görmesin
Seni evde beklerken çocuklar
Onun da yuvasında bekleyen yavruları var
Tüfeğini yere çevir
Bu ölüme ancak yer dayanır
Bu ölümü ancak yer kabul eder
Bu ses göklere uygun ve ayarlı
Üstünde kuş uçmayan ağaçları düşün”*

(Karakoç, 2013: 84-85).

Serpil Opperman’a (2012: 9) göre, ekoeleştirelinin odaklandığı başlıca ilgi alanlarından biri, canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerinin edebî metinlerde nasıl betimlendiğidir. Karakoç’un “Av Edebiyatı” şiiri avcı, hayvan ve doğadan müteşekkil üçlü bir ağ üzerine inşa edilmiştir. “Ben avcı olamam gül koparamam” (2013: 87) diyen Karakoç, avcılarının “olağan

avlarının” ötesinde hayvanları öldürülmesini ve tabiattaki düzeni değiştirmesini “tehlikeli” görmektedir. Karakoç, sadece altın tüyleri kana boyanan kuşun vurulmasına üzülmez; aynı zamanda “üstünde kuş uçmayan ağaçları” da görüp avcıya sitem eder. Ekolojinin temel niteliklerinden biri, tabiattaki her şeyin birbirine bağlı olduğu ilkesidir. Nitekim doğal dengenin korunması ve insanın istediği gibi sorumsuzca davranmaması gerektiğini Raymond Williams da vurgular. Williams, insanın dünyanın sahibi olmadığını ve canı ne isterse yapamayacağını ifade eder. Yazdığı doğa şiirleri ile ünlenen İngiliz şair John Clare’in (1793-1864) şiirlerini mercak altına alan Williams, onun görüşlerinden yola çıkarak “*Hem insanın kendisi hem de yaşam hakkı olan diğer canlı türlerinin iyiliği için dünyaya sorumluluk sahibi bir vekilharca davranıldığı gibi (tavşanlar, karaağaçlar, danalar) yaklaşılması*” (Garrard, 2016: 76) gerektiğini söyler. Bizim edebiyatımızda ise, “Av Edebiyatı” şiirinde gördüğümüz üzere, doğal dengenin bozulmaması, ağaçların kuşsuz kalmaması için insanlara nasihat veren şairlerden biri Karakoç’tur. “Tüyü mavi kutsal yağmurdan ayıramam” diyen Karakoç’un gönlü tabiattaki ahengin bozulmasına razı değildir. “Yeşil aydınlık koro”nun [Karakoç, şiirinin alt başlıklarından birini “yeşil aydınlık koro” koymuştur] dağılmasını istemediği için “ben avcı olamam” der. Okuyucuda çevre hassasiyetinin, tabiat sevgisinin uyandırıldığı mısralarda, Karakoç “düzeni değiştiren” avcıları “aile” üzerinden de eleştirir. Şaire göre, kuşların göğsünden yeşili çıkarmak isteyen avcılar, iki nedenden dolayı böyle bir katliamı yapabilirler. Ya “annelerinin sözünü” dinlemedikleri ya da vefat etmiş annelerini unutmak istedikleri için. Karakoç, tabiat sevgisini veya çevre hassasiyetini ortaya koyarken dahi anneden, annelerin çocukları üzerindeki etkisinden faydalanır. Ölürken doktor istemem annem gelsin (Karakoç, 2013: 81) diyen Karakoç, “*Çocukluğumda öğretmişti annem/ Aldanışı aşmayı / Köprüden düşmemeyi / Saçaklarda kolaylıkla gezmeyi / Yılan zehrini / Çatlamamış dudaklarda emmeyi / Soygunda soyulmamayı*” (Karakoç, 2008: 74) mısralarıyla annenin evladı üzerindeki etkisine vurgu yapar. Aldanışı aşmayı öğreten annenin sözünü dinlememeleri veya “gölgesi Türkiye’de olmayan”¹ annelerini kaybetmeleri avcıların tabiatın rengini bozmalarına neden olmuştur. Burada tenkit edilen durum, ihtiyaçtan fazla avlanma ve düzenin değiştirilmesidir. Karakoç, şiirde avcıya “düzeni değiştirdiği” için sitem etmektedir. Sığ ekoloji, ekolojik sorunlara farkındalık uyandırmasının yanı sıra çevre sorunlarına cevap vermekte, çevre sorunlarıyla mücadelede yetersiz görünmektedir. Başta Norveçli filozof Arne Naess olmak üzere insan merkezci olmakla suçlanan sığ ekolojinin yetersizliği karşısında tabiatın korunmasında daha “radikal” tutumları savunun doktrin ise “derin ekoloji”dir. İnsanın ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında derin ekologlar bile avlanmanın elzem olduğu vurgularlar. Derin ekolojinin temelini atan Arne Naess, derin ekolojinin sekiz ilkesinden söz eder. Hasan Ünder, *Çevre Felsefesi ve: Etik ve Metafizik Görüşler* kitabında Naess’in sekiz ilkesini Türkçeye çevirmiştir. Üçüncü ilke şöyledir:

¹ Sezai Karakoç, annesine olan sevgisini anlatan ve onun müstesna bir şahsiyete sahip olduğunu vurgulayan “Yoktur Gölgesi Türkiye”de şiirini, hatıralarında belirttiği üzere annesinin vefatından sonra yazmıştır (Karakoç, 1988: 11).

“Hayati ihtiyaçlarını – bu kavram kasıtlı olarak belirsiz bırakılıyor – karşılama dışında, insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hiçbir hakları yoktur.” (Ünder, 1999: 199).

Karakoç’un “Av Edebiyatı” şiiri ekoeleşirel okumaya uygun bir şiirdir; çevreci hassasiyetleri yansıtan mısraların bulunduğu bir metindir. Fakat ekoleştirmenlerin, hususiyle Amerikan transandantalistlerin doğaya bakış açısı ile Karakoç’un ki farklıdır. Örneğin, Amerikan transandantalizminin en önemli temsilcilerinden olan Henry David Thoreau tabiatın özsel bir değeri olduğunu ifade eder; doğa araçsal bir şey değildir. Doğanın insanlar için yaratılmadığına inanan Thoreau, Amerikalıların doğayı araçsal değerleri merkezinde değerlendirmesini eleştirir (Toska, 2015: 22). Sezai Karakoç’un şiirlerine baktığımızda ise, tabiat Allah’ı, Hz. Peygamber’i ve sevgiliyi anlatmak için bir araçtır. “Kuşlar öttü Leylâ için / Güller açtı Leylâ’dan ötürü / Leylâ ayla yıldızların/ Arasında paylaşıldı/ Ortasında kapışıldı/ Sussun bütün dünya şehir / Leylâ derin bir uykuda / Güller Leylânın uykusunda olgunlaşırlar / Leylâ’nın düşlerinden renk alır kuşlar” (Karakoç, 2009: 22). “**Köpük**” şiirinde, sevgilinin yanı sıra *Yasin* suresi ile tabiat arasında da bağ kurar:

“Paslanan güneşi sığayan sûre
Atalara doğru yürüyen sûre
Eve ve ellere can veren sûre
Geceye zikzaklar çizdiren sûre
Güneşi batıran doğuran sûre
Hamile Meryem’i doğurtan sûre
Evin taşılığına çiçekler serpererek
Yağmuru çatıda döndüren sûre
Huzuru geceye ekleyen sûre
Gece gündüz bir bekçi gibi
Ebedî bir gözcü nöbetçi gibi
Evin yüreğinde bekleyen sûre” (Karakoç, 2013: 108).

Sezai Karakoç, toplumsal yapıya örnek olarak sunmak istediği diriliş erlerinin vasıflarını ortaya koyarken sık sık tabiata ve tabiata ait öğelere göndermeler yapmaktadır. Tabiat, teşhis sanatı yapılarak “biz”in müjdesi ve “ötekinin” ise cezalandırıcısı konumundadır. “Ötesini Söylemeyeceğim” şiiri böyledir örneğin. Karakoç, şiirde “yağmur” metaforu üzerinden “ötekinin” cezalandırıldığına inanır. Karakoç, hatıralarında “Ötesini Söylemeyeceğim” şiirini Tunus’un Fransızlara karşı yürüttüğü istiklâl savaşı esnasında yazdığını söyler. “*O sırada Tunus İstiklâl Savaşı sürüyordu. Ben de Ötesini Söylemeyeceğim adlı bir şiir yazmıştım. İp ve Makas şiirleri gibi. Bütün bu şiirler daha sonra yazılan Kapalı Çarşı gibi ideolojik karakterli şiirlerdi (...) Dergi [“Yeni Ay” dergisini kast ediyor E.K.] ideolojik karakterde idi. Fakat şiirler ve sanat yazılarına da yer verilmişti. Derginin orta sayfalarında da o gün için aktüel olan Tunus ve Cezayir İstiklâl*

Savaşları için ‘Bir Milletın Basübadadelmevti’ adlı yazım vardı. İşte diriliş fikri bende o yıllardan itibaren oluşmaya başladı. Bir yanda, ülkemizde İslamı özleyen aydınlar üzerinde büyük bir baskının bulunmasından doğan umutsuzluk, öte tarafta Tunus ve Cezayir’in bağımsızlık savaşlarında Fransızların yaptığı zulüm ve katliamlar, halkın çektiği çile, bende, ancak metafizikten politikaya kadar geniş kapsamlı diriliş atılımının bir çıkış, bir kurtuluş yolu bulmaya imkan vereceği düşüncesini doğurmuştu” (Karakoç, 1989: 11). “Ben yağmuru çok seviyorum Bay Yabancı” (Karakoç, 2013: 21) derken Karakoç, Tunus’u işgal eden yabancılardan yani Fransızlardan söz etmektedir. Karakoç şiirin sonunda yağmurun niçin yağdığını da söyler:

*“Melekler bir demir parçasının üzerine oturmuşlar
Her biri bir damla atıyor aşağıya
İşte yağmur bunun için yağıyor
Ben bunun için yağmuru seviyorum
Yağmur bizim için yağıyor
Çalılar için Süleyman’ın tabancası için
Kalkıp gidin kırmızı kiremitler üzerine
Bizim tahta evin üzerine yağmur yağıyor
(1953, Eylül)” (Karakoç, 2013: 21-22).*

Yağmur, “biz” için yağarken bize müjde verirken öteki için yani “bay yabancı” için cezalandırıcı bir mahiyettedir. Fatih Andi’ya (2010: 185) göre yağmur, şiirde bay yabancınnın kirlettiği duruma karşı itiraz “ruhunu yeşertici bir metafizik yardım, bir atmosfer, bir ilahî adalet ve sakinet”tir. Diriliş’in “edebiyat akımı değil, bir hakikat akımı” (Karakoç, 2014: 70) olduğunu söyleyen Karakoç, antiemperyal duyguları ustaca işlediği şiirinde tabiatın bir ögesi olan yağmuru, hakikat yolundaki Müslümanların “ötekileri” yenerken faydalandığı uhrevî bir araç olarak kullanır. Yağmur, İslam inancında rahmettir. Şiire “kırmızı kiremitler üzerine yağmur yağıyor” diyerek başlayan yani “rahmetin” geldiğini daha ilk satırdan duyuran Karakoç, yağmurun “Süleyman’ın tabancasına” yağması üzerine, yağmur yağdığı için “bir şeyler olacağını biliyorum” (Karakoç, 2013: 19) der.¹ Yağmurun yağmasını, bay yabancınnın “def olup gitmesi” için bir müjde olarak gören Karakoç, yağmur metaforunu başka şiirlerinde de kullanır. *Kış Anıtı*’nda arkadaşı konumundaki “yağmur”u okuyucuya şöyle anlatır:

*“Deniz benim hemşerimdir
Ama yalnız yağmur basbayağı arkadaşlık yapabilir
Bana ve benden öteye*

¹ Kuran-ı Kerim’de “yağmur”un anlatıldığı ayetlerde “rahmet”e de gönderme yapılmıştır.(Şura Suresi, 28. Ayet, İbrahim Suresi, 32. Ayet). İnanmayanlar için ise, yağmur ile azap bir arada değerlendirilmiştir. Örneğin A’râf Suresi’nin 84. Ayetinde “Onların üstüne bir azap yağmuru yağdırdık. Bak, suçluların akıbeti nasıl oldu” (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/#>) denilmektedir.

*Tabiatı teneşire o yatırır o yıkar
Bir ölünün başında kırılan bit gibi
Göğe saçılan yağmur kepekleri”* (Karakoç, 2013: 132).

Karakoç, ölmüş tabiatı teneşire yatırıp yıkayan yağmurun ardından “kar” tasvirine geçer. “Yeniledi onları ama yeniliğe adamadı” (Karakoç, 2013: 133) diyen Karakoç, karın tabiatı ve insanları yenilediğini ama modern zamanlardaki “yenilik” modasına kendisini kaptırmadığını vurgulamaktadır. “Karın” yağması ile kış gecelerinde akrabalar bir araya gelmekte, bir halka etrafında buluşularak “geleneğe” yaşatılmaktadır (“Sonra anne kiraz hali kardeş teyze dayı / Amca hala gelip olurlar bir bir kışın halkası” [Karakoç, 2013: 132]). Geleneği, “kar” merkezinden ele alan Karakoç, “Toplumun Özü”nü anlattığı yazısında tabiat ile geleneği bir arada düşünür. “Toplumdaki ‘ana’, bir yanıyla tabiat, bir yanıyla gelenek demektir. Tabiatla geleneğin kaynaşması yani.” (Karakoç, 2015: 50). Annenin “tabiatı ve geleneği”; babanın ise “tarih zekası ve devlet hikmetini” temsil ettiğini söyleyen Karakoç, bunların “karışması ve karşılaşmasından” “hakiki çocuğun” doğacağını (Karakoç, 2015: 51) ifade eder. Karakoç’un tabiatı anneye benzetmesi, “Fırtına” şiirinde de görülür. “Bütün canlılar yılana dönüp / Fırtınanın özü olup aktılar / Tozları ki gözlerimizdi / Islığı sesimizi çılgılığımız / Doğura doğura gidiyordu / Analardan aldığı büyük analıklarla” (2013:137). Yağmurdan sonra karın saltanatının geldiğini söyleyen Karakoç, kar yağışının onda uyandırdıklarından da söz eder:

*“Yağmurdan sonra karın saltanatı gelir
Kar köpüklü bir deniz gibi kendini yükseltir
Çamları sürüsünü bekleyen çobanlara çevirir
Dağları gökten inmiş bir sütuna döndürür
Dokuz buyruk levhasına Musa’nın sağ eline
Eşyaya vurmuş bir miraç gecesine
İkiye bölünerek ceylan doğuran aya”* (Karakoç, 2013: 134)

Karakoç, zihin dünyasını bir nevi “kar” üzerinden dile getirir. Hz. Peygamber’in ayı ikiye bölmesine, miraç gecesine ve Hz. Musa’nın dokuz buyruğuna telmihte bulunur. “Dokuz buyruk levhasına Musa’nın sağ eline” mısrası, Hz. Musa’ya levhaların verilmesini anlatan Araf Suresi’nin 145. ayetini² hatırlattığı gibi dokuz mucizeden söz eden İsrâ Suresi’nin 101. ayetini³ de akla getirir. Karakoç, Hristiyanlık ve Yahudilik anlayışındaki on rakamının aksine dokuzu tercih eder. Yahudilik geleneğinde on emirden bahsedilir; fakat İslam inancında Yahudilerin inandığı

² “Musa için, Tevrat levhalarında her şeye dair bir öğüt ve her şeyin bir açıklamasını yazdık ve ona şöyle dedik: ‘Şimdi onları kuvvetle tut, kavmine de emret. Onları en güzeliyle alsınlar (uyulasınlar). Yakında size fasıkların yurdunu göstereceğim’ ” (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/#>).

³ “Andolsun, biz Musa’ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrailoğullarına sor (sana anlatsınlar): Hani Musa onlara gelmiş ve Firavun da ona, “Ben senin kesinlikle büyülendiğini zannediyorum ey Musa!” demişti” (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/#>)

“Cumartesi çalışmayacaksın” buyruğu/emri yoktur. Neticede, “Kar Anıtı” şiirinde Karakoç, karı izlerken, “karın sağladığı o beyaz kent”te (Karakoç, 2013: 134) bir taraftan karın şehri ve tabiatı temizlemesi ile “az raslanır bir mutluluk” (Karakoç, 2013: 134) duyarken diğer taraftan dağa, ağaçlara ve aya bakıp Hz. Musa’yı ve Hz. Muhammet’in mucizelerini hatırlar.

Sonuç

Kur’ân’ı rehber edinen Karakoç’un medeniyet tasavvurunu açıklarken tabiatın sıkça faydalandığı görülmektedir. Karakoç’ta, “Av Edebiyatı” şiirinde gördüğümüz üzere, ekoeleştirelinin savunduğu temel değerler, tabiatın korunması, tabiatın düzeninin devamı, tabiatın hoyratça tahrip edilmesinin tenkidi gibi hususlar doğrudan şiirde konu edinilmiştir. “Av Edebiyatı” şiirinin yanı sıra “Kış Anıtı” ve “Ötesini Söylemeyeceğim” şiirlerinde ise tabiat, diriliş erlerinin yardımına koşan bir nevi ilham kaynağıdır. Karakoç, tabiatın Yunan ve Roma medeniyetlerinin doğuşunda olduğu gibi İslam toplumlarının medeniyet hamlelerinde de ilham kaynağı olduğunu vurgular (Karakoç, 2015: 33-34). Ancak Batı, ilhamı yanlış yorumlamış ve tabiat güçlerini putlaştırmıştır: “Batı’nın bugüne kadar gelen toplum kavrayışı sonunda işlevini yitirmiş ve ancak verdiği tavizlerle yaşayan ve taviz verme ustalığının son rantlarını toplayan, fantezi ve hayal ile zulüm ve marazilik arasında sallanan din, insanı hayvana, toplumu hayvan sürüsüne indirgeyen tabiat güçlerini putlaştıran kuvveti ilahlaştıran felsefeler arasında sıkışıp” (Karakoç, 2015: 54) kalmıştır. Taviz vererek yaşamak zorunda olan insanlığa, insanlığın buhranlarına ve tabiatın putlaştırılmasına karşı Karakoç’un reçetesi, Hz. Peygamber’in ahlakıdır. Ona göre “Ben ahlakı bütünlemek için gönderildim” diyen son peygamberin yanında yer almak gerekir. Şirazesini dağılmış, inanç boşluğuna düşmüş, tabiatı putlaştırma çaresizliğine sürüklenmiş insanlığın hakiki manadaki sıkıntısı ahlak buhranıdır. Karakoç’a göre bugünkü insanlık, “yılanların, akreplerin, tilkilerin ve domuzların görüntü halindeki ahlaklarıyla ahlaklanmıştır” (Karakoç, 2014: 64). Ancak, dava, ruhun dirilişi davasıdır ve o da “İslam ahlakıyla, Kuran ahlakıyla ahlaklanmak davasından başka bir şey değildir” (Karakoç, 2014: 64). Tabiat içinde bir tabiat vardır ve tabiatı algılayışta aydınının bakış açısı önemlidir. Aydının bakış açısı materyalist olmamalıdır Karakoç’a göre. Doğanın dış görünüşündeki “ahlaka” odaklanan, doğaya materyalizmin, pragmatizmin penceresinden bakan ve “öteki” dünya inancı olmadığı için doğayı menfaatleri için kullanmayı bir araç olarak gören ideolojiler ihtimal bugünkü çevre sorunlarının kaynağıdır.

Ekoeleştireli, doğadaki tahribatın sorumlusu olarak insanı görür ve insanı tabiatın üstün gören anlayışları kabul etmez. Tanrı merkezli bakış açısında ise insan yaratılmışların en değerlisidir (eşref-i mahluk). İnsanın en değerli olduğu fikrinden hareket eden İslam ile doğayı merkeze alan ekoeleştireli bu açıdan bakıldığında uyumsuzdur. Ancak çevre konusunda İslam’ın duyarlılığını, hassasiyetlerini yansıtan birçok ayet vardır. Örneğin Rahman Suresi’nin 10. ayetinde “Allah yeri yaratıklar için var etti” (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>) denilerek dünyanın sadece insanlar için yaratılmadığına vurgu yapılmıştır. Yine Rahman Suresi’nin 48. ayetinde cennetin güzelliği tabiat

ile tasvir edilir: “İki cennet de (ağaçlar, meyveler, rengarenk bitkiler gibi) çeşit çeşit güzelliklerle bezenmiştir” (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>). Söz konusu iki cennetin aynı suredeki 64. ayette “koyu yeşil” olduğu belirtilmiştir. (“O iki cennet koyu yeşil renktedir” [<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>])). Dolayısıyla ekoeleştirinin farkındalık uyandırmak istediği doğa için, “biriniz elindeki fidanı dikmek üzereyken kıyamet kopacak olsa (bile) o fidanı diksin” sözünü ölçüt alan İslam, belki de çevre konusunda en hassas dindir. Dolayısıyla İslam’ın çevre anlayışı ayetlerin yanı sıra sadece bu hadis nazara alınsa bile ekoeleştirinin ileri sürdüğü kimi kaygıları ihtiva etmektedir. Kıyametin kopacağını bilen insanın, biraz sonra yok olacağını bile bile fidanı dikmesi; fidanın sadece insana hizmet için olmadığına; bir varlık olarak yaşama hakkını sürdürmesine saygı duyulduğuna işaret eder. Dolayısıyla İslam inancındaki tabiatın kullanımında israftan kaçınılması², savaşta dahi tabiata zarar verilmemesi³ gibi birçok uygulama, İslam’ın çevre hassasiyetini ortaya koymaktadır. Medeniyet tasvvurunu tabiat merkezinde irdelediğimiz Sezai Karakoç’un tabiata bakışı, işte bu İslamî anlayışa yaslanır. Örneğin, Kur’an’da yağmurdan bahsedilen birçok ayette rahmetten de söz edilir. Karakoç’un şiirinde de benzer bir durum vardır. “Ötesini Söylemeyeceğim”de yağmur, Tunuslu Müslümanlar için bir rahmettir. Dağ denilince “Kış Anıtı” şiirinde görüldüğü üzere Karakoç, Hz. Musa’yı ve ona verilen dokuz buyruğu zihninde canlandırır; aya bakınca Hz. Peygamber’in şakku’l-kamer mucizesini hatırlar. Karakoç’un medeniyetinin temelinde İslamî tavır vardır ve bu tavır şiirlerinde anlatılırken tabiattan faydalanılmıştır.

² Hz. Peygamber, akan bir nehirde abdest alırken dahi suyun israf edilmemesini ifade eder. (Ahmed b. Hanbel, II, 221; İbn Mâce, Tahâret, 48). Ayrıca, Ayrıca Araf Suresi’nin 31. Ayetinde şöyle denilmektedir: “Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez (<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>)

³ Abdurrazzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, s.220.

KAYNAKÇA

Abdurrazzâk b. Hemmâm, Ebu Beki res-San'ânî (1983), *El-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Mektebetu'l-İslâmî, İstanbul.

Andı, Fatih (2010). *Güneşe Tutulan Ayna*, Hat Yayınevi, İstanbul.

Garrard, Greg (2016). *Ekoeleştiri – Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar*, (Çev. Ertuğrul Genç), Kolektif Yayıncılık, İstanbul.

Glotfelty, Cheryl & Fromm, Harold (1996). *The Ecocriticism Reader – Landmarks In Literary Ecology*, The University of Georgia Press, Athens and London.

İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, (1992). *El-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid El-Kazvinî, (1992), *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Karakoç, Sezai (1988). “Hâtıralar - XIII Aile”, *Diriliş*, 17 Ekim 1988, ss. 10-12.

Karakoç, Sezai (1989). *Diriliş – Hâtıralar - LVI*, 11 Ağustos 1989, Yıl:30, Sayı: 56.

Karakoç, Sezai (2008). *Hızırla Kırk Saat*, Diriliş Yayınları, 10. Baskı, İstanbul

Karakoç, Sezai (2009). *Leylâ ile Mecnun*, Diriliş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

Karakoç, Sezai (2013). *Şahdamar - Körfez - Sesler*, Diriliş Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.

Karakoç, Sezai (2014). *Gündönümü*, Diriliş Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

Karakoç, Sezai (2015). *Çağ ve İlham I – Metafizik Gerilim Şartı*, Diriliş Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

Oppermann, Serpil (2012). “Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü.” S. Oppermann (Editör), *Ekoeleştirel Çevre ve Edebiyat*, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Toska, Sezgin (2009). *Eugene O'neill'in İmparator Jones Adlı Yapıtına Ekoeleştirel Yaklaşım*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

Toska, Sezgin (2015). *Amerikan Ekokurgu Yapıtlarında Çevre Sorunları, Suçları ve Öngörülen Koruma Yöntemleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

Ünder, Hasan (1996). *Çevre Felsefesi: Etik ve Metafizik Görüşler*, Doruk Yayımcılık, Ankara.

İnternet Kaynakları

http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=1&sid=17